

Ett nygammalt fälttåg mot Bagdad

Några tidiga intryck av fyra veckors Irakkrig

av redaktör *Olof Santesson*

Det var kriget som vi inte skulle få. Med detta syftas inte på folkliga opinioner mot USA:s och Storbritanniens beslutsamhet att ingripa mot Saddam Husseins regim med, som det numera heter i svenska sammanhang, ”väpnat våld”. Inte heller på de folkrättsliga invändningarna mot två länder som mot en övervikt i FN:s säkerhetsråd tar saken i egna händer. Nej, formuleringen avser i stället alla de mer eller mindre akademiska och skarpsinniga resonemang som började föras några år efter Berlinmurens fall, Sovjetblockets upplösning och det kalla krigets bortvittrande.

Statssamfundet avlägsnar sig från en tid då krig och våldsamt förvärv av landområden sågs som utslag av legitim maktutövning, konstaterades det. Land efter land i västvärlden började dra ned på sina försvarsmakter och omstöpa dem från territoriellt försvar till något slags insatsorganisation (Sverige har ju så småningom följt efter). De ”nya hoten” skulle innehålla annat än angrepp mot det egna landet:

narkotikahandel, organiserad brottslighet, centrifugala krafter, cyberkrig, finansflöden och – krascher. Västvärldens planerare borde ägna sig åt hur konflikter inne i länder, mellan olika delar av befolkningen, skall hanteras och helst förebyggas, sade man.

När sedan NATO började bomba i Kosovo och Serbien sågs detta av många faktiskt som en bekräftelse att framtida militära aktioner/missioner skulle ha en polisiär karaktär, företrädesvis från luften och utan stora insatser av marktrupp.

I grunden ändrades inte heller, i varje fall inte i Europa, sådana förhärskande tankegångar av händelserna den 11 september 2001. Visst, USA gick till angrepp mot Usama bin Ladin och talibanerna i Afghanistan, men det var ju stridshandlingar mot terrorister respektive en regim som världen inte hade erkänt. Demokratier gick inte i krig mot varandra, slog man åter och återigen fast, och det lät nästan som demokratier inte heller kunde gå i krig mot en annan medlem av statssamfundet och Förenta Nationerna.¹

¹ En uppmärksam bok här blev Kaldor, Mary: *New and Old Wars. Organized Violence in a Global Era*, Polity Press, Cambridge 1999.

Denna vår 2003 har vi likafullt sett världen i krig, med stater i väpnad konflikt med varandra, där försvar av ett nationellt territorium respektive intagandet av det samma har präglat veckor av dramatiska stridshandlingar. Det var inte frågan om någon lågintensiv konflikt, om något privatiserat, informellt, postmodernt eller degenererat krig. Regelrätta nationella arméer, byggda på välkända härordningar, har satts in mot varandra.

De första veckornas amerikansk-britiska fälttåg mot Basra och mindre orter men framför allt mot den irakiska huvudstaden Bagdad bär faktiskt också vissa omisskänneligt nygamla drag.

Att skriva om detta kort efter skedet från krigsutbrottet den 20 mars till de avslutande striderna kring Tikrit i mitten av april är givetvis vanskligt. Vi har inte sett slutet, mycket är dolt. Men ett försök borde kanske ändå kunna tillåtas veckorna efter regimen sönnerfall i Bagdad.

Vad var det som vi då, dittills, hade varit med om eller åtminstone följt? Civila har dödats och skadats, efter några veckor kunde offren räknas i minst något tusental. Kryssningsmissiler och bomber från bland annat fem hangarfartygsgrupper har fallit i stora mängder över Bagdad. Men det blev inga enorma flyktingströmmar ut ur Irak. Huvudstaden lades inte i ruiner som många av Europas städer under andra världskriget, som bebyggelsen under Koreakriget eller som Hanoi/Haiphong under Vietnamkriget. Avsikten var inte att med bombterror knäcka invånarnas motståndskraft utan snarare att psykologiskt

övertyga dem om att diktatorns dagar var räknade och att de borde vända honom ryggen. För första gången gällde det att krossa en totalitär regim men skona (nåja) det invaderade landet.

Precisionsbombning är ett missbrukat begrepp, oavsiktlig skada (collateral damage) har förvisso åstadkommit även denna gång. Men i stort sett har bekämpningen från luften, med high-tech förmåga långt utöver Kuwaitkrigets, träffat bestämda mål, förstört symboliskt centrala byggnader utan att fasaderna har rämnat. Kriget har varit gammaldags i så måtto att det stora antalet stupade och sårade är människor under vapen, irakier mer eller mindre som redskap för en fördärlig våldsgem.

Det amerikanska syftet var att skrämma slag på motståndaren ("chock and awe"). Det skulle bli ett krig som vi aldrig hade sett maken till, sade man. Med den politiska styrning som alltmer kommit att höra stridshandlingar till, skulle Vita huset, CIA och Pentagon, med generalen Tommy Franks trupper till förfogande, lamslå Saddam Husseins trupper och befria hans förslavade folk. Vilket var segerreceptet?

Rumsfeldts modell

Som företrädare för ett militärpolitiskt nytänkande har försvarsminister Donald Rumsfeld förespråkat en lättare, snabbare och lätttrörligare försvarsmakt än den som de amerikanska armégeneralerna ville ha. Det vore fel att satsa mer pengar på stridsvagnstunga divisioner, löd hans budskap, eftersom striden aldrig mer skulle stå mot

sovjetiska/ryska pansarvågor på Europas slätter.

I Afghanistan fick vi också se prov på en ny amerikansk krigföring främst präglad av CIA-enheter och specialstyrkor med uppgift att inpeka anfall från luften; för första gången användes obemannade flygplan även med vapenlast. De traditionella styrkor som efterhand fördes in utnyttjades främst till att stötta antitalibanska trupper, ge dem en ryggrad.

Något liknande visade sig inte möjligt i södra Irak, och i norr komplicerades bilden av att USA inte har velat förvärva relationerna med Turkiet genom att alltför reservationslöst satsa på kurder som bundsförvanter.

Specialstyrkor – och förmodligen CIA-grupper – spelade förvisso en viktig roll under marschen mot Bagdad. I norr fick de delvis ersätta den tänkta insatsen av USA:s 4. infanteridivision, den som kommit längst i anpassning till det digitaliserade slagfältet. Framför allt längst i väster jagade de eventuella Scudmissiler och öppnade flygbaser. Men det som vi alla har kunnat bevittna har varit strider som kunde påminna om andra världskriget. Delvis var det ett ökenkrig man mot man, oftare strider nära bebyggd ort som kunde kännas igen från skildringar av kriget i Västeuropa 1944-1945 (som i TV-serien ”Band of Brothers”). Här hade Rumsfeld i den viktigaste stötriktningen nog illa kunnat avstå ett tungt förband som 3. infanteridivisionen.

Jämförelsen med maskinålderns tidigare krig får inte pressas. Alla trumf på hand fanns hos framför allt de amerikan-

ska yrkessoldaterna: nära två tredjedelar (64 procent) vita, 20 procent svarta; praktiskt taget alla av dem numera med gymnasieutbildning (high school). Fälttåget mot Bagdad utspelades inte som en kamp mellan någorlunda jämbördiga parter på likvärdig teknisk och stridstaktisk nivå. Delvis bar det faktiskt drag av kolonialkrig mot primitivt beväpnade infödingar. Kanske är det inte en slump att en gammal kolonialstat som Storbritannien verkar ha haft lättare att, så småningom nästan avspänt, etablera sig i Basra än amerikanerna hade i Bagdad.

Saddam Husseins trupper kunde lika lite som under Kuwaitkriget föra ett effektivt försvarskrig mot den invaderande alliansen. Deras luftförsvar hade i stora drag förstörts i de två flygförbudszonerna redan före alliansens anfallsöppning. Därefter rörde det sig sannerligen om vad som på fackspråk kallas SEAD (Surpressing enemy air defences).

Utan det amerikanska flygets enorma överlägsenhet hade det rimligtvis inte blivit en lika snabb framryckning mot Bagdad som den världen fick se. I medeltal de första veckorna företog alliansen 1 000 till 1 500 flygföretag om dygnet. En konstant närvaro av hundra tankflygplan i luften möjliggjorde att flygangrepp kunde genomföras utan tidsutdräkt.

Irakierna drog ingen nytta av den tränga porten för angriparen i starten längst i söder, på gränsen till Kuwait. De använde sig inte av sina väldiga vattenbarriärer, sprängde inte broarna över Eufrat och Tigris. Diktatorn kunde ha satt in ”elit-

förbanden”, det republikanska gardets sex divisioner, i stridens början innan alliansen hade kunnat föra ut sina förband på bredden. Eventuellt framgångsrika motstötter kunde senare ha byggts på med förstärkningsförband ur den 17 divisioner starka armén. I stället blev det fedayen och Baath milis som svagt beväpnade tog upp striden.

Det republikanska gardet skickades fram först sent, framför Bagdad, bara för att förintas av amerikansk eldkraft. Därpå följde en upplösning. Skyddade positioner och tyngre vapen bara övergavs. I förhandsspekulationerna hade det speciella republikanska gardets 20 000 man utpekats som alliansens mest fanatiska motståndare. Men denna elit, trimmad på att terrorisera befolkningen, visade sig helt sakna fältmässighet och förmåga att med hårda gatustrider försvara diktatorns välde. Saddam Husseins styrkor smälte bort.²

Följden av regimen katastrofala krigsföring blev irakiska förluster, vars fulla omfattning kanske aldrig blir känd. USA däremot förlorade fram till mitten av april endast 130 stupade soldater och Storbritannien omkring trettio man. Det kan jämföras med segrarens förluster vid en annan systemkollaps, Frankrikes under andra världskriget i maj-juni 1940. En tysk blixtrande framgång, brukar vi tycka. Men den kostade på bara sex veckor mer än de flesta talar om, eller ens samtiden noterade: tyska förluster på 200 000 man, varav 40 000 stupade.

Vissa innan diskuterade hot mot alliansen, som man hade förberett sig på, materialiserades heller aldrig. Brinnande oljediken blev inga allvarliga hinder mot intagningen av Irak. Under närmare en månads strider undgick alliansen helt att utsättas för insatser av massförstörelsevapen.

Ingen militärpromenad

Med detta inte sagt att amerikanerna och i någon mån briter har ägnat sig åt en militärpromenad. De enskilda soldaterna och förbanden har säkert uppfattat strider som hårda, likt sina föregångare pendlat mellan stridens eufori, passion, utmattning, rädsla och dödsångest.

Vi har visserligen kunnat se stridsvagnar fraktade på sina speciallastfordon i själva stridsområdet och lätta fordon (Humvee) långt fram i förbanden. Det mest spektakulära har dock varit den obevekliga marschen med Abramsstridsvagnar och pansarskyttefordon (Bradley), tunga vapensystem med faktiskt 1970-talskonstruktion. Längre har inte den rena markstriden utvecklats. Fortfarande måste stridsvagnar ha med följetrupp, och infanterister har tvingats gå fram till fots, spänt på vakt mot flankangrepp och bakhåll.

Det har trots supermaktens och den brittiske bundsförvantens enorma försprång i resurser och teknik ändå rört sig om begränsade amerikanska och brittiska truppinsatser. Rommel skulle ha känt igen sig mer än Eisenhower och Zjukov. Innan

² För en snabb analys av irakiernas operationer och taktik se Keegan, John: ”Saddam Hussein gjorde allting fel”, *Expressen* 2003-04-10.

4. infanteridivisionen, med sin utrustning på färd från Medelhavet genom Röda havet och upp i Persiska viken, började uppenbara sig i krigszonen kring den 9 april, förfogade alliansen på marken över endast fyra divisionsekvivalenter, vardera kring 20 000 man. Det rörde sig, från höger i slagordningen, om de brittiska enheterna vid Umm Qasr och Basra, 1. marinkårsstyrkan, 3. infanteridivisionen med tillgång till 7. extremt pansartunga kavalleriregementet, och 101. luftburna divisionen. Ordervägen från general Franks gick över ett kommando för insatsen på marken till en armékår, den V., som taktiskt ledde arméstridskrafterna.

De fyra divisionerna med tilläggsförband räckte för att med det intensiva luftunderstödet nå Bagdad och störta Saddam Husseins regim på tre veckor. Vi fick hela tiden av Centrankommandot i Qatar liksom i Pentagon höra att allt gick ”enligt planen”. Det var något som på sin tid också Bernard Montgomery alltid ilsket påstod, hur striden än utvecklades.

Kvar står att alliansen inte saknade problem. Till att börja med fick anfallet ur grupperingen vid Kuwaitgränsen starta 48 timmar tidigare än planerat. Detta sedan CIA hade fått administrationen i Washington att chansa på att slå ut Saddam Hussein och hans närmaste medhjälpare, Iraks ”center of gravity”, i ett överraskande missilfall och fiendligheterna därmed i praktiken hade inletts. En stor satsning på psykologisk krigföring, avsedd att åstadkomma en masskapitulation av de irakiska soldaterna, helst hela förband, hann inte verka fullt ut.

Huruvida alliansens tillgång på trupp trots allt var i tunnaste laget, för ett så stort företag som att med våld avlägsna Saddam Husseins diktatur, frågades det om under krigets första fas och kommer säkert att diskuteras framöver.

Det har framgått att man efter några dagar fick skynda sig att tillkalla trupp ur den andra berömda luftburna divisionen, den 82., som har haft sin uppgift i Afghanistan. En ny brigad, den 173. luftburna, hämtades från Europa, för att landsättas in i norra Irak. Och 101. divisionen användes inte för vad som borde vara dess specialitet – djärva insatser genom luften. I stället fick delar av dess förband till uppgift att bevaka och skydda den i början sårbara förbindelsevägen till de framträngande trupperna. I mediarapporter har dessa elitsoldater klagat över en tråkig uppgift. Frågan är väl också hur bra det var att nöta ned relativt lätta expeditionskårsförband som marinkårens i strider vecka efter vecka.

Alliansens förluster

Redan krigets första dagar, med en start i högt anfallstempo, fick britterna och framför allt amerikanerna också något att tänka på. Den 23 mars bjöd på flera bakslag, framför allt när ett bakre förband, en fordonskolonn ur ett mekaniserat underhållskompani, av misstag körde rätt in i staden Nasiriyyah, där några av krigets hårdaste strider stod. USA-förlusterna denna dag uppgick till 36 stupade, sårade eller saknade – en handfull modstulna soldater uppvisades i triumf i irakisk TV som krigsfångar. När offensiven fortsatte efter tre

dagars sandstorm, fick amerikanerna två Abrams utslagna – de första förlusterna i strid någonsin av denna ryktbara stridsvagn – och en Bradley. I samma veva tvingades en attackhelikopter ned, och 33 andra blev så träffade att de måste tas in för reparation. Följden blev att 3. infanteridivisionen fram till den 1 april snarast kröp fram.

Förlusten av ryktbara vapenplattformar, liksom det faktum att motståndarna inte alls gav upp i väntad omfattning, uppges ha vållat tillfällig oro i leden. En vecka in i kriget lär rent av några av de amerikanska frontgeneralerna ha börjat överväga både halt och en tillfällig reträtt för att överblicka läget och samla krafterna. Intressant nog tycks ledningen i Washington, i Vita huset och i Pentagon, inte alls ha delat denna oro. Är det kanske en styrka att även i vår nätverkstid inte ha striderna in på livet? Alltnog, anfallet fortsatte – som om inget nervdaller hade förekommit – fram till det stora språnget in i Bagdad.

Krigets dimma då? Ja, den finns. USA och Storbritannien har givetvis haft ett informationsöverläge av hög NBF-klass (det nätverksbaserade försvaret). Det hindrar inte att felgrepp begåtts, som vådaskjutning (friendly fire) eller beskjutningen av journalisternas hotell Palestina i centrala Bagdad; saker som måste sättas i samband med det högt uppdrivna stridstempot. När de första personförlusterna uppenbarades i form av den irakiska paraden av tillfångatagna amerikanska transportsoldater dröjde det innan Central Command eller Pentagon kunde hantera saken.

Sensorer, UAV och informationsöverlägsenhet må skapa helt nya segerchanser. Hela stridsfältet överblickas förvisso ändå inte betryggande i realtid. Inte ens ett enormt försprång utesluter att förnämliga vapensystem råkar i svårigheter, såsom när de drygt trettio attackhelikopterna samtliga skadades vid ett misslyckat anfall mot för en gångs skull väl nedgrävda och förskansade irakier. Vad marschen mot Bagdad, delvis bromsad av sandstormarna, belyste var den enorma betydelsen av att inte enbart förlita sig på flygunderstöd utan att ha tillgång till mycket artilleri, också det en påminnelse från äldre krig.

En gammal amerikansk tendens att gå fram med mycket stor eldkraft, för vad som numera kallas force protection, har besannats. Det var trots allt mer av Grant än Lee över den metodiskt ansatta tunga anmarschen. Bland annat har brittiska bedömare tyckt att amerikanerna lider av en brist på elddisciplin.

Det första intrycken från och omedelbart efter anfallet mot Bagdad präglas sålunda nästan helt av markstyrkornas strid. Vi har inte som under Kuwaitkriget delgetts bilder av flygets avgörande betydelse. Kanske berodde det på att Pentagon och Centralkommandot denna gång helt enkelt sökte undvika att demonstrera sin förmåga i luften. Man ville inte fästa världens uppmärksamhet på den egna förstörelsekraften. Irak skulle ju befrias på marken. Då var det ännu mindre än under Kuwaitkriget på sin plats att tillämpa luftstrategen John Wardens tankar om att åstadkomma systemkollaps genom systematiskt bomba inte

enbart fiendens ledningsresurser utan hans hela infrastruktur sönder och samman.

Logistisk prestation

På sitt sätt har massmedierna haft svårare att följa stridshandlingarna denna gång. ”Inbäddade” journalister har ofta inte förmått att skildra mycket mer än förvirrade och förvirrande incidenter. Avgörande framgångsfaktorer kan sällan beskrivas ur ett pluton- eller kompaniperspektiv. Vad är egentligen viktigast? Med tanke på hur mycket bränsle Abrams och Bradleys slukar är det inte minst en logistisk prestation att det efter den första sandstormen praktiskt taget inte krävdes några avbrott för enbart översyn och tankning som bröt offensivtempot. Fyrtio mil i två omgångar av några dagar är en häpnadsväckande insats, som inte kommer i skuggan för andra världskrigets blixtkrig.

Åtskilligt finns och kommer att finnas att säga om USA:s och Storbritanniens krig mot Saddam Husseins regim. Man kan inte blunda för heller detta krigs verklighet. Kaos och plundring i Bagdad, liksom i Basra och andra städer gav en besk eftersmak åt slutfasen av krigshandlingarna. Vilket ansvar kände man för mänsklighetens utsatta kulturskatter? Och var har Saddam Hussein och den störtade regimens övriga toppfigurer tagit vägen? Spekulationerna blev snabbt ymniga.

Vi får se i vilken grad Bushadministrationens förebyggande strategi med snabba våldsamma punktinsatser kommer att få ödesdigra internationella effekter och i andra hand betydelse för tongivande försvarsmakters doktrinutveckling. Att till sist det tre veckor långa fälttåget fram mot Bagdad går till militärhistorien låter sig ändå tveklöst påstås.